

Aan de voet van de hemelpoort

Roggelelie — *Lilium bulbiferum* subsp. *croceum* (XVI, 1227 – 1881)

Op het befaamde drieluik van Hans Memling uit 1473, getiteld *Het laatste oordeel*, is de roggelelie

de laatste plant die de gelukzaligen aan de voet van de trap (waar ze door Petrus worden verwelkomd) kunnen aanschouwen, voordat ze de hemel zullen betreden. De witte lelie, symbool voor reinheid en maagdelijkheid, wordt vaak afgebeeld met Maria; de roggelelie of oranjelelie zou zijn kleur te danken hebben aan de druppels bloed van de overleden Jezus, die tijdens de afname van het kruis op de bloemen terecht kwamen.

Roggelelie staat vooral te boek als een soort van graanakkers, waar ze samengroeit met soorten als korensla (VIII, 574), glad biggenkruid (VIII, 600) en slofhak (XIV, 1084). Het betreft de 'eeuwige roggeakkers' op de essen van onze zandgebieden, die helaas minder eeuwig blijken te zijn dan vroeger verondersteld werd. Deze akkers worden in het najaar bewerkt en met het gewas ingezaaid. De roggelelie was goed aangepast aan het oorspronkelijke gebruik. Men ploegde de akkers niet dieper dan tien centimeter, terwijl de hoofdbol van de roggelelie zich op minstens vijftien centimeter diepte bevindt en zo bij het ploegen gespaard bleef. De naakte bol met zijn dakpansgewijs liggende bolschubben, die – aldus Eddy Weeda – wel wat doet denken aan de bloeiwijze van artisjokken, is gevoelig voor zowel te natte als te droge omstandigheden. Tegenwoordig wordt een stuk dieper geploegd en mede als gevolg daarvan is deze voor de roggeakkers zo karakteristieke plant zo goed als verdwenen.

Lange tijd dacht men dat roggelelie in ons land niet inheems was en zich vanuit tuinen in de akkers had weten te vestigen, maar het verhaal is precies andersom. De planten in de tuinen zijn van de akkers afkomstig; men vond de planten zo mooi dat men ze in het wild uitgroef en bij het huis plaatste. Inmiddels is de soort daar nog wel eens te zien, terwijl die op de akkers een zeer grote zeldzaamheid is geworden.

Op initiatief van Stichting Het Levend Archief wordt momenteel, in samenwerking met de provincie Drenthe, het Nationaal Park Drentsche Aa en een groot aantal andere organisaties, waaronder de Stichting Natuurbalans en Science4Nature, gewerkt aan een Actieplan Roggelelie, om deze prachtige soort voor Nederland te behouden. Een eerste uitdaging is het inventariseren van al het nog aanwezige plantmateriaal in Nederland, gevolgd door een uitgekiend kweekprogramma.

Het her en der in ons land nog aanwezige authentieke plantmateriaal zal dienstdoen als bronmateriaal voor de beoogde herintroductie. De zoektocht naar originele roggelelies heeft geleid tot bijzondere vondsten, niet alleen op diverse plekken in Drenthe en in aangrenzende gebieden, maar ook elders in het land. Zo ontdekte Fred Bos een aantal planten in een tuin in Meersen, die afkomstig zouden zijn uit een verdwenen klein bolwerk van de soort in het noordoosten van Zuid-Limburg. Deze genetische verscheidenheid is van groot belang, omdat de soort zelf-incompatibel is en voor het opkweken planten uit verschillende populaties nodig zijn.

Inmiddels is het gelukt de Limburgse planten te kruisen met Drents materiaal en de nakomelingen hebben vruchtbaar zaad opgeleverd. Ook hebben we de Limburgse planten succesvol weten te bevruchten met stuifmeel dat kon worden afgenomen van een kleine populatie op de Belgische Sint-Pietersberg, waar de soort nog steeds wordt aangetroffen op een zeer steile helling met kalkgrasland. Wanneer er genoeg nakomelingen zijn, kunnen de beoogde herintroducties worden uitgevoerd, daar zijn al enkele locaties voor in beeld. Hopelijk bieden we daarmee dit kleinood van onze flora een toekomst in onze bedreigde wintergraanakkers, en – wie weet – ook weer een plekje aan de voet van de hemelpoort.

— JOOP SCHAMINÉE